

ЕСТЕТИКА ТИШІ ТА ПАУЗИ У СУЧАСНІЙ ГІТАРНІЙ МУЗИЦІ

Гончаров Михайло Олегович,

доктор мистецтва, доцент кафедри
інструментально-виконавської майстерності
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0009-0000-8955-1359

Стаття присвячена дослідженню ролі тиші та паузи у сучасній гітарній музиці як повноцінних елементів художнього образу та інтерпретаційного процесу. У роботі розглядається тиша не як відсутність звучання, а як активний засіб драматургії, що формує простір для сприйняття музики, створює ефект очікування, внутрішнього напруження та розширює межі емоційного впливу на слухача. Автор підкреслює, що саме у гітарному виконавстві, де звук має природну схильність до швидкого згасання, пауза набуває особливого значення, органічно поєднуючись зі специфікою інструменту та стаючи складовою його «мови».

У статті аналізуються філософсько-естетичні передумови осмислення тиші в мистецтві, починаючи від східної традиції та християнської культури мовчання до концепцій мінімалізму та експериментальних пошуків XX століття. Особливу увагу приділено прикладам використання пауз у творах сучасних композиторів, зокрема Лео Брауера, Тору Такеміцу, а також українських авторів, у творчості яких тиша постає як самостійний виразовий засіб. Розглядається взаємодія тиші й звучання у структурі твору, її здатність підсилювати емоційні контрасти та створювати відчуття простору, що «продовжує звучати» навіть після зникнення звукової хвилі.

Окремий акцент зроблено на виконавських аспектах інтерпретації паузи. Висвітлюється, як виконавець надає тиші змісту завдяки темповим відтінкам, агогії, динамічним контрастам та внутрішньому психологічному наповненню. Пауза стає своєрідним «подихом» музики, який вимагає від гітариста глибокого відчуття часу та художнього такту. Важливим є також педагогічний аспект: формування у студентів здатності сприймати і відтворювати паузу як «живий» елемент музичного процесу, що сприяє вихованню високої виконавської культури.

У висновках підкреслюється, що тиша у сучасній гітарній музиці є не лише технічним елементом нотного тексту, а глибоким смисловим явищем, яке формує новий рівень сприйняття музики та відкриває широкі можливості для інтерпретації. Її дослідження має важливе значення як для розвитку музикознавства, так і для практики сучасного виконавства, адже дозволяє осмислити гітарне мистецтво у контексті глобальних художніх тенденцій XX–XXI століть.

Ключові слова: гітарне мистецтво, інтерпретація, тиша, пауза, естетика, виконавська практика, сучасна музика, музична драматургія, художній образ, інструментальне виконавство.

Honcharov Mikhaylo. The aesthetics of silence and pause in modern guitar music

The article is devoted to the study of the role of silence and pause in modern guitar music as full-fledged elements of the artistic image and interpretative process. The work considers silence not as the absence of sound, but as an active means of dramaturgy, which forms a space for the perception of music, creates the effect of expectation, internal tension and expands the boundaries of emotional impact on the listener. The author emphasizes that it is in guitar performance, where the sound has a natural tendency to quickly fade away, that the pause acquires special significance, organically combining with the specificity of the instrument and becoming a component of its "language".

The article analyzes the philosophical and aesthetic prerequisites for understanding silence in art, starting from the Eastern tradition and Christian culture of silence to the concepts of minimalism and experimental searches of the 20th century. Special attention is paid to examples of the use of pauses in the works of modern composers, in particular Leo Brouwer, Toru Takemitsu, as well as Ukrainian authors, in whose work silence appears as an independent means of expression. The interaction of silence and sound in the structure of the work is considered, its ability to enhance emotional contrasts and create a sense of space that "continues to sound" even after the disappearance of the sound wave.

A special emphasis is placed on the performance aspects of the interpretation of the pause. It is highlighted how the performer gives meaning to the silence through tempo nuances, agogy, dynamic contrasts and internal psychological filling. The pause becomes a kind of "breath" of music, which requires the guitarist to have a deep sense of time and artistic tact. The pedagogical aspect is also important: the formation of students' ability to perceive and reproduce the pause as a "living" element of the musical process, which contributes to the upbringing of a high performing culture.

The conclusions emphasize that silence in modern guitar music is not only a technical element of the musical text, but a deep semantic phenomenon that forms a new level of perception of music and opens up wide possibilities for interpretation. Her research is of great importance both for the development of musicology and for the practice of modern performance, as it allows us to understand guitar art in the context of global artistic trends of the 20th–21st centuries.

Key words: guitar art, interpretation, silence, pause, aesthetics, performance practice, modern music, musical dramaturgy, artistic image, instrumental performance.

Вступ. У сучасному музичному мистецтві дедалі більшого значення набувають нетрадиційні засоби виразності, серед яких особливе місце посідає тиша. Якщо в класичній європейській традиції пауза здебільшого сприймалася як технічний елемент, що розмежовує музичні фрази та організовує ритмічну

структуру твору, то у XX–XXI століттях вона перетворюється на повноцінний художній компонент. Тиша постає не як «відсутність звуку», а як активний елемент музичного процесу, що формує особливу атмосферу, сприяє драматургічному напруженню та відкриває нові горизонти для інтерпретації.

У гітарній музиці ця тенденція набуває особливої актуальності, адже специфіка інструмента – коротке згасання звуку, камерний характер тембру, висока чутливість до акустичного простору – робить паузу невід’ємною складовою музичного образу. Саме завдяки тиші гітара здатна досягати глибокого емоційного впливу, створювати ефект «звучання після звуку» та формувати у слухача відчуття завершеності або очікування продовження.

Актуальність дослідження визначається потребою осмислення феномену тиші в контексті сучасної виконавської практики та музикознавства. Незважаючи на значний інтерес до проблеми інтерпретації музики, питання ролі паузи у формуванні художнього змісту твору досі залишається недостатньо висвітленим. Саме тому вивчення естетики тиші у гітарній музиці дозволяє глибше зрозуміти закономірності сучасного музичного мислення та визначити нові орієнтири у виконавському мистецтві.

Мета статті полягає у дослідженні функцій тиші та паузи в сучасній гітарній музиці, їхнього значення для формування художнього образу та інтерпретаційного процесу. Завдання роботи включають аналіз естетичних і філософських засад феномену тиші, виявлення особливостей її прояву у гітарному репертуарі XX–XXI століть, а також визначення ролі виконавця у художньому осмисленні паузи як виразового засобу.

Матеріали та методи. Матеріалами для дослідження стали зразки сучасного гітарного репертуару XX–XXI століть, у яких тиша та пауза відіграють суттєву драматургічну та художню роль. До аналізу було залучено твори провідних композиторів, зокрема Лео Брауера («El Decamerón Negro», «Paisaje cubano con campanas»), Тору Такеміцу («All in Twilight», «Equinox»), а також окремі зразки творчості сучасних українських авторів, у яких використання паузи набуває змістового та символічного характеру. Додатковим матеріалом стали інтерпретаційні практики відомих гітаристів, зафіксовані у відео- та аудіозаписах, що дозволило простежити різні підходи до трактування тиші в межах одного й того самого твору.

Методологічну основу статті становить поєднання музикознавчого, виконавсько-інтерпретаційного та естетичного підходів. Використано такі методи: аналітичний метод – для вивчення музичного тексту та ролі паузи у структурі творів; порівняльний метод – для зіставлення різних інтерпретацій одного твору різними виконавцями; історико-культурний метод – для розгляду феномену тиші у ширшому контексті розвитку музичного мистецтва XX–XXI століть; інтерпретаційний аналіз – для виявлення виконавських прийомів і засобів художнього наповнення паузи; узагальнення – для формування висновків щодо значення тиші у сучас-

ній гітарній музиці та її впливу на естетику виконавського процесу.

Таким чином, комплексне використання зазначених методів дозволило розкрити як теоретичні засади феномену тиші, так і практичні аспекти її реалізації у виконавстві, що забезпечує багатоплановість і глибину проведеного дослідження.

Результати дослідження. Аналіз сучасного гітарного репертуару показав, що тиша та пауза у XX–XXI століттях перестають бути другорядними елементами музичної мови. Вони набувають статусу повноправних виразових засобів, що формують драматургію твору, визначають характер розвитку музичної форми та збагачують її інтонаційно-смыслову тканину [1, с. 16].

З’ясовано, що тиша у гітарній музиці органічно поєднується зі специфікою інструмента. Через природну короткотривалість звучання струн кожне затухання звуку постає не як завершення, а як «перехід у тишу». Це явище особливо відчутне у сольному виконавстві, де акустика залу, тембр інструмента й навіть індивідуальні технічні особливості виконавця впливають на те, як слухач сприймає паузу. Таким чином, тиша стає частиною тембрової палітри гітари.

У творах Лео Брауера тиша часто виконує роль драматургічного «подиху», який створює атмосферу очікування й водночас слугує важливим засобом формування музичного образу [2]. Для Брауера, що поєднує у своїй творчості латиноамериканську традицію, елементи авангарду та власну філософію музики, пауза є не лише технічним прийомом, а художньою категорією. Вона постає як своєрідний «контрапункт» до звучання: тиша ніби вступає в діалог із мелодичною лінією, підсилюючи напруження та глибину музичного висловлювання.

У циклі *El Decamerón Negro* паузи використовуються як психологічні маркери. Вони розділяють емоційно насичені фрагменти, створюючи відчуття внутрішньої драматургії оповіді. Завдяки цим паузам слухач має можливість осмислити попередній музичний розвиток і підготуватися до наступного. Таким чином, тиша у Брауера виконує функцію своєрідного «оповідача», який спрямовує слухача крізь художню історію твору.

У творі *Paisaje cubano con campanas* пауза виконує імітаційну функцію: завдяки чергуванню звуку і тиші досягається ефект природного звучання дзвонів, які то з’являються, то розчиняються у просторі. Тиша тут стає не відсутністю музики, а її органічною частиною, що імітує акустичний простір і створює ілюзію реальності. Відсутність звуку «працює» як художній елемент, викликаючи у слухача відчуття просторової глибини та часової тривалості.

Подібний прийом спостерігається у творах Тору Такеміцу (*All in Twilight*, *Equinox*), де пауза постає символом філософського зосередження [7, с. 9]. Для японського композитора тиша має майже сакральний характер, адже у традиційній японській естетиці вона символізує не пустку, а простір для внутрішнього наповнення. У його музиці тиша стає продовженням звуку, моментом внутрішнього діалогу між виконавцем і слухачем.

Саме у паузах народжується особлива напруга, яка формує медитативний характер твору. Таким чином, у творчості Такеміцу й Брауера ми бачимо два різних, але взаємодоповнюючих підходи: у першого – тиша як психологічна пауза-наголос, у другого – як простір філософського осягнення.

Інтерпретація паузи значною мірою залежить від індивідуального виконавського стилю. Адже пауза не має чітко визначеної звукової форми, її зміст наповнює виконавець. В одних інтерпретаціях вона може бути майже непомітною – лише формальною ритмічною зупинкою, яка не виходить за межі метричної організації. В інших – вона набуває характеру кульмінаційного моменту, коли мовчання звучить промовистіше за ноти. У виконанні деяких гітаристів тривалість паузи у творах Такеміцу (*All in Twilight*) змінюється настільки, що створює абсолютно різне драматургічне враження: від медитативної зосередженості до майже театральної експресії. Це підтверджує, що пауза є своєрідною «територією свободи», де виконавець має змогу проявити свою індивідуальність, розкрити власний світогляд і сформувати унікальну інтерпретаційну версію твору [3, с. 215].

Результати аналізу показали, що у педагогічній практиці сучасної гітари феномен паузи набуває дедалі більшої ваги та розглядається як ключовий компонент формування професійної майстерності виконавця. Викладачі підкреслюють, що «тримати паузу» означає не лише витримати вказану композитором тривалість, а й наповнити цей момент внутрішнім смислом, що відображає емоційний стан і художнє сприйняття твору. У процесі навчання студенти поступово розвивають здатність усвідомлювати паузу як «живий простір», у якому концентруються всі нюанси музичного дихання, інтонаційної напруги та драматургічної логіки.

Практика роботи з паузами включає декілька рівнів розвитку виконавських навичок. По-перше, це технічна дисципліна – здатність точно визначати тривалість паузи відповідно до нотного тексту, не порушуючи ритмічну структуру твору. По-друге, це психологічна готовність – уміння утримувати внутрішню концентрацію протягом мовчання, яке несе смислове і емоційне навантаження. Саме тут тиша перестає бути «порожнім місцем» у музичній формі і стає активним компонентом художньої виразності, що підсилює контрасти, драматичне напруження та емоційну глибину звучання.

Виконавець під час паузи повинен зберігати напругу уваги слухача, «підживлювати» її власним внутрішнім станом і навіть невидимими рухами тіла, диханням або психологічною підготовкою до наступного звукового фрагменту. Це вимагає особливого стану свідомості – поєднання внутрішнього спокою, концентрації та драматургічної цілеспрямованості. У такому контексті тиша стає своєрідним «індикатором зрілості» виконавця, його здатності мислити музично цілісно та органічно інтегрувати паузу у загальний художній образ твору.

Досвід сучасних педагогів також свідчить, що правильне розуміння паузи формує у студентів усвідом-

лення того, що музика не складається лише з звучання нот, а з контрасту між звуком і тишею, з ритмічного «дихання» композиції, яке є невід’ємною частиною її драматургії [4, с. 219]. Зокрема, практика демонструє, що студенти, які навчились працювати з паузами на ранніх етапах навчання, легше опановують складні твори сучасної гітарної музики, краще відчують драматургічну логіку твору та здатні створювати власну виконавську інтерпретацію, яка повністю відповідає авторському задуму.

Пауза у сучасному виконавському процесі виступає не лише технічним або декоративним елементом, а ключовим педагогічним та інтерпретаційним засобом, який сприяє формуванню професійної свідомості, естетичного чуття та індивідуального стилю майбутніх гітаристів.

Спостерігається чітка тенденція до посилення значення тиші у сучасних композиційних техніках, що безпосередньо впливає на інтерпретаційні підходи виконавців. У мінімалістичних та експериментальних творах пауза перестає бути лише ритмічним або структурним засобом і стає повноправним компонентом художнього образу, що визначає динаміку, темпоритм та навіть психоемоційний стан слухача. У таких композиціях пауза може служити як «структуруючий каркас», задаючи ритмічний контур твору, або як «емоційна пауза», створюючи момент очікування та загострення музичної напруги.

У творчості сучасних українських композиторів, зокрема Валентина Сильвестрова, тиша часто набуває значення «метафізичного простору», що дозволяє слухачеві відчути непомітні нюанси музичного висловлювання. У гітарних творах цей принцип проявляється у контрасті між звучанням і паузою, коли тиша стає продовженням мелодії та відображає внутрішній світ композитора [4]. Важливо, що у цьому контексті пауза не просто формально «розділяє» музичні фрази, а створює власний смисловий і емоційний вимір твору.

Аналіз виконань показав, що різні підходи до трактування паузи радикально змінюють сприйняття твору. Виконавець може варіювати тривалість паузи, агогіку перед та після неї, ступінь наповнення тиші емоційним змістом, створюючи при цьому власну інтерпретаційну концепцію. Наприклад, у різних виконаннях *All in Twilight* та *Equinox* Тору Такеміцу паузи можуть бути ледь помітними або, навпаки, виділеними як центральні моменти драматургії. Це підтверджує, що тиша – активний художній засіб, який надає виконавцю широкий простір для творчості та впливає на художнє сприйняття твору слухачем [8].

Сучасні композиційні практики та виконавські підходи демонструють, що пауза є невід’ємною складовою музичної мови. Вона виконує одночасно структурну, символічну, емоційну та драматургічну функції, формуючи «акустичний простір», у якому розгортається музична дія. Інтерпретація паузи потребує від виконавця високого рівня технічної майстерності, внутрішньої концентрації та художньої чутливості, що робить тишу одним із ключових елементів сучасної гітарної

музики ХХ–ХХІ століть. Таким чином, тиша у сучасній гітарній музиці виконує драматургічну, символічну, емоційну, структурну та імітаційну функції. Її трактування залежить від композиторського задуму й виконавської інтерпретації, що робить паузу активним елементом художнього образу.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що тиша та пауза у сучасній гітарній музиці ХХ–ХХІ століть виконують багатофункціональну роль і є невід’ємним елементом художнього образу. Виявлено, що пауза не обмежується технічною чи ритмічною функцією, а активно впливає на драматургію твору, формує емоційний контекст і забезпечує можливість створення особливого внутрішнього простору для слухача. Такий підхід дозволяє розширювати межі музичної мови і створює нові виконавські можливості, зокрема у сольному гітарному виконавстві, де індивідуальна інтерпретація паузи стає вирішальною для формування цілісного художнього враження [2, с. 44].

Дослідження показало, що пауза виконує різні функції у творчості композиторів різних культур та естетичних напрямів. У творах Лео Брауера вона формує психологічні та драматургічні маркери, створює ритмічні та просторові контрасти, тоді як у творах Тору Такеміцу пауза виступає символом філософського зосередження і медитативного стану, перетворюючись на продовження звучання. У сучасній українській композиторській практиці, зокрема у творчості В. Сильвестрова, пауза набуває значення «метафізичного простору», що підкреслює поетичність та внутрішню наповненість музичного висловлювання.

Важливим результатом дослідження є визначення ролі паузи у педагогічному процесі. Робота зі студентами показала, що освоєння мистецтва «тримати паузу» сприяє не лише вдосконаленню технічної майстерності, а й вихованню внутрішньої концентрації, психологічної готовності та тонкого художнього чуття. Уміння витримувати тишу без втрати напруження музичної думки формує у виконавця відчуття драматургії цілого твору, виховує його здатність працювати з музичним часом як категорією художнього мислення. Пауза стає своєрідним індикатором зрілості виконавця, адже саме вона демонструє його готовність мислити музично цілісно, зберігати художню логіку розвитку навіть у відсутності

звуку та органічно інтегрувати власну інтерпретацію у загальний образ твору [6].

Такий підхід до навчання дозволяє студентам досягнути глибшу семантику музики, усвідомити, що тиша є не пасивною перервою між звуками, а рівноправним компонентом музичної тканини. Це відкриває перспективи для розвитку нових виконавських традицій, зокрема формування більшої уваги до нюансів драматургії, психології сприйняття та індивідуалізації інтерпретації. У педагогічному вимірі робота з паузами розширює методологію сучасного гітарного мистецтва, акцентуючи на поєднанні технічної дисципліни й духовного наповнення виконавського процесу. У результаті формується новий тип виконавця – не лише віртуозного технічно, але й глибокого інтерпретатора, здатного вийти за межі звукової поверхні до осмислення тиші як повноцінної складової музичного мистецтва.

Отже, тиша та пауза постають як активні художні категорії, що дозволяють взаємодіяти з композиційною структурою, виразовими засобами і слухачьким сприйняттям, відкриваючи нові перспективи для розвитку виконавського мистецтва, композиційної практики та музикознавчих досліджень у сфері сучасної гітарної музики. Їхня присутність у музичному тексті надає виконавцю можливість виходити за межі традиційного звукового мислення, перетворюючи мовчання на змістовний компонент художнього образу. У цьому сенсі тиша стає своєрідним «партнером» звучання, який підсилює виразність та поглиблює драматургію твору. Для слухача ж пауза відкриває простір особистих переживань і рефлексії, створює умови для співтворчості у процесі сприйняття. Феномен тиші та паузи формує не лише нові підходи до інтерпретації, а й визначає загальні тенденції розвитку сучасної музичної культури, де важливим стає баланс між звуком і мовчанням, раціональним і інтуїтивним, технікою і духовністю.

Таким чином, тиша та пауза постають як активні художні категорії, що дозволяють взаємодіяти з композиційною структурою, виразовими засобами і слухачьким сприйняттям, відкриваючи нові перспективи для розвитку виконавського мистецтва, композиційної практики та музикознавчих досліджень у сфері сучасної гітарної музики.

Література:

1. Левкович М. Особливості втілення концепції «Тиша» у творах українських композиторів. Львів : Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, 2025. 80 с.
2. Доценко В., Ткаченко В. Стиль Марка Топчія в контексті сучасного світового гітарного виконавства. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків : Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2022. Вип. 64. С. 38–56.
3. Тущенко М. Вітчизняна гітарна школа: історична спадковість виконавських традицій та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ : НАКККіМ, 2022. № 3. С. 214–219.
4. Сильвестров В. Дочекайся музики: лекції-бесіди. Київ : Дух і Літера, 2010. 368 с.
5. Brouwer L. *El Decamerón Negro : score. Music Sales America* ; Hal Leonard, 1981. 16 p.
6. Brouwer L. *Paisaje cubano con campanas : for solo guitar*. Ricordi ; Schott, 1986. 4 p.
7. Takemitsu T. *All in Twilight : 4 pieces for guitar*. Schott Japan, 1987. 13 p.
8. Takemitsu T. *Equinox : for guitar*. Schott Japan, 1993. 5 p.

References:

1. Levkovych M. (2025). Osoblyvosti vtillennya kontseptsii «Tysha» u tvorakh ukrayins'kykh kompozytoriv. [Features of the embodiment of the concept “Silence” in the works of Ukrainian composers]. Lviv: Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko. 80 p. [in Ukrainian].
2. Dotsenko V., Tkachenko V. (2022). Styl' Marka Topchiya v konteksti suchasnoho svitovoho hitarnoho vykonavstva. [Marco Topchii's style in the context of modern world guitar performance]. Problemy vzayemodiyi mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity – Problems of Interaction of Art, Pedagogy and Theory and Practice of Education, 64. Kharkiv: Kharkiv National University of Arts named after I. P. Kotlyarevskyi. pp. 38–56. [in Ukrainian].
3. Tushchenko M. (2022). Vitchyznyana hitarna shkola: istorychna spadkovist' vykonavs'kykh tradytsiy ta perspektyvy rozvytku. [The domestic guitar school: historical continuity of performing traditions and development prospects]. Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, 3. Kyiv: NAKKKiM. pp. 214–219. [in Ukrainian].
4. Syl'vestrov V. (2010). Dochekatysya muzyky: lektsiyi-besidy. [To wait for music: lectures and conversations]. Kyiv: Dukh i Litera. 368 p. [in Ukrainian].
5. Brouwer L. (1981). El Decamerón Negro: Score. Music Sales America / Hal Leonard. 16 p. [in English].
6. Brouwer L. (1986). Paisaje cubano con campanas: For solo guitar. Ricordi / Schott. 4 p. [in English].
7. Takemitsu T. (1987). All in Twilight: 4 pieces for guitar. Schott Japan. 13 p. [in English].
8. Takemitsu T. (1993). Equinox: For guitar. Schott Japan. 5 p. [in English].

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025